

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11. พ.ศ. 2555-2559 มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม สังคมมั่นคง มีพลังและเอื้ออาทร มนุษย์จึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับนานาประเทศที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชาติของตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ มีทักษะความสามารถในด้านต่างๆ นับรวมถึง ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งการที่จะพัฒนาให้มนุษย์มีคุณภาพได้นั้นต้องอาศัยการศึกษาในการช่วยให้คนในประเทศเกิดความรู้ความคิดอันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติในระดับสากลเองก็ได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้

แถลงการณ์ซาลามันกา เรื่องหลักการ นโยบาย และการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ (Salamanca Statement on Principles, Policy and Practice in Special Needs Education) ซึ่งจัดโดยรัฐบาลแห่งประเทศสเปนร่วมกับองค์การยูเนสโก ณ เมืองซาลามันกา ระหว่างวันที่ 7-10 มิถุนายน 2537 เกี่ยวกับกำหนดมาตรฐานเรื่องการสร้างความเท่าเทียมกันในโอกาสสำหรับผู้ด้อยโอกาส (Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities)

อนุสัญญาและกติการะหว่างประเทศได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ได้รับการส่งเสริมความก้าวหน้า ทางสังคม และได้รับการยืนยันอย่างแข็งขันร่วมกับปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Declaration on Education for All) ซึ่งระบุว่าผู้ด้อยโอกาสทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาตามที่พวกเขาต้องการ พ่อแม่หรือผู้ปกครองมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะได้รับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการ สภาพแวดล้อมและความประสงค์ของเด็ก โรงเรียนต่างๆ ควรโอบอุ้มเด็กทั้งหมด โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของสภาพร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ ภาษา หรือสภาพอื่นใดของพวกเขา กรอบนี้ได้รวมเด็กพิการ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กเรื้อรัง เด็กที่ใช้แรงงาน เด็กที่อยู่ในท้องถนนทางไกลหรือชนเผ่าเรื้อรังและเด็กที่ตกออกกลางคัน เด็กตามกรอบนี้เรียกว่าผู้มีความต้องการพิเศษหรือกลุ่มพิเศษ ซึ่งหมายถึงเด็กและเยาวชนทั้งหมดที่มีความต้องการทางการศึกษาของพวกเขาเกิดขึ้นอันเนื่องจากความด้อยโอกาส หรือความด้อยโอกาสนั้นเป็นอุปสรรคในการเรียน

อีกทั้งแผนปฏิบัติการระดับโลกด้านคนพิการ มีวาระเพื่อการปฏิบัติและกฎหมายมาตรฐานเกี่ยวกับคนพิการ ในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดมาตรการการป้องกันความพิการการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเพื่อเพิ่มการมีโอกาสดและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของคนพิการในสังคมและพัฒนาความเสมอภาคกับคนทั่วไปให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้กรอบการปฏิบัติงานแห่งสหประชาชาติจากทะเลสาบบิวกูสังคมบูรณาการที่ปลอดจากอุปสรรคและตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิสำหรับคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก พ.ศ.2546-2555 ได้จัดลำดับความสำคัญของเรื่องที่ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติใน 7 สาขา ดังนี้ 1) องค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการและสมาคมผู้ปกครองของคนพิการที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้หญิงพิการ 3) การค้นหา และการดำเนินงานกับความพิการตั้งแต่แรกเริ่มและการให้การศึกษาสำหรับคนพิการ 4) การฝึกอบรม

และการจ้างงาน รวมทั้งการประกอบอาชีพอิสระ 5) การเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นและการขนส่งสาธารณะ 6) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร ตลอดจนเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก 7) การบรรเทาความยากจนด้วยโครงการเสริมศักยภาพ สร้างความมั่นคงทางสังคมและความยั่งยืนในการดำรงชีวิต

สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับระดับสากล ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พ.ร.บ. การให้การศึกษาคณะคนพิการ พ.ศ. 2551 นโยบายรัฐบาล และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ด้านโอกาส คุณภาพและมาตรฐานและการมีส่วนร่วม ตลอดจนนโยบายปฏิรูปการศึกษาสำหรับคนพิการในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 โดยมีสาระสำคัญ คือ ให้ผู้พิการเรียนฟรีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับปริญญาตรี จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กพิการ 9 ประเภท อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ขยายโอกาสและบริการทางการศึกษาให้ได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนทั่วไป ยกเว้น มีความบกพร่องมากไม่สามารถเรียนร่วมได้ ก็จัดให้เรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการหรือจัดให้ได้รับการศึกษาทางเลือกในรูปแบบอื่นๆ อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จากนโยบายดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้านการเพิ่มโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยคือทำให้คนไทยทุกคนมีโอกาสและสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และมีเป้าหมายเฉพาะ คือ 1) พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูเด็ก ได้รับความรู้ในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ 2) เด็กและเยาวชนอายุ 6-17 ปี ทุกคน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพโดยมีทางเลือกที่หลากหลาย 3) ผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าเรียนใน สถาบันอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่มี คุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย 4) ผู้ที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทสามารถเข้าถึงบริการการศึกษาและ ระบบสนับสนุนการศึกษาได้อย่างทั่วถึง 5) ประชาชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบสามารถได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเข้าถึงบริการการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

นอกจากนโยบายดังกล่าว ในเชิงสังคมวิทยาและจิตวิทยา มีความเห็นตรงกันว่าความแตกต่างของมนุษย์เป็นเรื่องปกติ ดังนั้นการเรียนการสอนต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กมากกว่า ที่เด็กต้องปรับให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทั้งมวลและจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม และจากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนเช่นนี้สามารถลดทอนการออกกลางคันลดทอนการซ้ำชั้นให้น้อยลง ลดความสิ้นเปลืองของทรัพยากร ความสิ้นหวังและการมีจิตใจที่คับแคบ ให้น้อยลง ทำให้ค่าเฉลี่ยของระดับความสำเร็จสูงขึ้น (UNESCO, 1994)

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ประกอบกับการดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2554-2559) ในการแก้ปัญหาสำคัญเร่งด่วนของประเทศและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2555-2558 ในประเด็นวิจัยหลักด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กผู้มีความสามารถพิเศษและผู้พิการ คณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการวิจัยรูปแบบการให้การศึกษเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับ ผู้พิการและด้อยโอกาส เพื่อเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อ

- 2.1 ศึกษาแนวทางและรูปแบบการให้การศึกษาด้านอาชีพที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนออทิสติก
- 2.2 ศึกษาแนวทางและรูปแบบการให้การศึกษที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง

3. ขอบเขตการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วยโครงการย่อย 2 โครงการ คือ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาด้านอาชีพที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนที่มีภาวะออทิสซึม และ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่เป็นนักเรียนที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ทั้งสองโครงการมีขอบเขตพื้นที่การวิจัยใน 20 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการศึกษา

1) สภาพปัจจุบัน ความต้องการจำเป็นและปัญหาในการประกอบอาชีพของผู้พิการทุกประเภท และนำมาศึกษาความต้องการด้านอาชีพเฉพาะผู้ที่มีภาวะออทิสซึม

2) สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุการตั้งครรภ์ระหว่างเรียนของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงระดับอายุที่ต่ำกว่า 20 ปี และนำมาศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองเฉพาะนักเรียนที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ที่กำลังศึกษาในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ระยะที่ 2 ยกร่างหลักสูตรอาชีพขั้นพื้นฐานสำหรับผู้มีภาวะออทิสซึมและ หลักสูตรพัฒนาความเป็นแม่สำหรับนักเรียนที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ที่กำลังศึกษาในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตรและหาประสิทธิผลของหลักสูตรกับกลุ่มเป้าหมายด้วยกระบวนการวิจัยแบบปฏิบัติการ

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) คนพิการวัยทำงานที่จดทะเบียนคนพิการและอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนทั้งสิ้น 90,857 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 400 คน

2) นักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนทั้งสิ้น 36,880 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 1,022 คน

นอกจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่กล่าวมา ยังมีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ครูผู้สอนงานอาชีพ 5 คน นักเรียนที่มีภาวะออทิสซึมระดับรุนแรง 8 คน ผู้ปกครองนักเรียนที่มีภาวะออทิสซึม 6 คน ผู้บริหารและครูผู้สอนนักเรียนที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักพัฒนาหลักสูตร นักวัดและประเมินผลรวม 15 คน

3.3 ขอบเขตด้านตัวแปร ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล สภาพปัจจุบัน ความต้องการจำเป็นและปัญหา
- 2) การพัฒนาหลักสูตรอาชีพพื้นฐานและหลักสูตรพัฒนาตนเองด้านพฤติกรรมความเป็นแม่

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมเนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ ออทิสติก หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆและมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

4.2 คนพิการวัยทำงาน หมายถึง คนพิการที่จดทะเบียนและมีอายุระหว่าง 18-60 ปี ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.3 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการประกอบอาชีพของคนพิการ หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานของคนพิการ ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานะภาพ การดำรงชีวิต ประเภทของความพิการ ลักษณะความพิการ ประเภทของอาชีพ จำนวนรายได้/เดือน ที่อยู่ ภาระหนี้สิน การรับบริการ ภูมิคุ้มกันพื้นฐานสุขภาพผู้พิการ และข้อมูลการรับบริการแนะแนวอาชีพ

4.4 ความต้องการจำเป็นด้านอาชีพ หมายถึง ความต้องการด้านอาชีพของผู้พิการ ตามความคิดเห็นของผู้พิการและผู้ปกครองของผู้พิการ

4.5 ผู้มีภาวะออทิสซึมหรือบุคคลออทิสติก หมายถึง บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วนส่งผลต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีข้อจำกัดด้านพฤติกรรม หรือมีความสนใจที่จำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความผิดปกตินี้ค้นพบได้ก่อน 30 เดือน

4.6 ระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึม หมายถึง อาการของผู้มีภาวะออทิสซึมซึ่งจะมีระดับความรุนแรงมากหรือน้อยของพัฒนาการ 3 ด้านที่แตกต่างกัน คือ การสื่อสาร (communication) การเข้าสังคม (social skills) และช่วงเวลาการสนใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (range of interests) ที่ผิดปกติจากคนทั่วไป ผู้เป็นจึงมีการแสดงออกที่ผิดปกติใน 3 ด้าน คือ ด้านการสื่อสาร การเข้าสังคมและพฤติกรรม จึงเรียกว่า Autistic Spectrum Disorders (ASD) ที่ประกอบด้วย 1) Autistic disorder or autism 2) Childhood disintegrative disorder (CDD) 3) Asperger's syndrome 4) Rett's syndrome และ 5) Pervasive developmental disorder-not otherwise specified (PDD-NOS) แต่โดยทั่วไปที่ไม่ใช่การวินิจฉัย ผู้มีภาวะออทิสซึมสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่คือ ระดับที่มีความรุนแรงมาก (low function) จะเป็นกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาต่ำและไม่มีภาษาพูด และระดับรุนแรงน้อย (high function) จะมีระดับสติปัญญาปกติจนถึงสูง มีภาษาพูด แต่จะมีความบกพร่องด้านการเข้าสังคมหรือทักษะทางสังคม (social skill) เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่กลุ่ม Asperger

4.7 นักเรียนกลุ่มเสี่ยง หมายถึง บุคคลที่กำลังตั้งครรภ์หรือเคยตั้งครรภ์และเป็นนักเรียนในโรงเรียนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนสังกัดศูนย์การศึกษาอนกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.8 การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัจจุบันปัญหาและการประเมินความความต้องการจำเป็นสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำร่างหลักสูตร แผนการจัดกิจกรรมจัดทำสื่อประกอบหลักสูตร และการทดลองใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตรพื้นฐานอาชีพสำหรับ

บุคคลที่มีภาวะออทิสซึมและหลักสูตรสำหรับคุณแม่วัยรุ่นของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4.9 รูปแบบการให้การศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้พิการและนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หมายถึงการพัฒนาหลักสูตรและการสอนที่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องจำเป็นของนักเรียนที่มีภาวะออทิสซึมระดับรุนแรงและนักเรียนที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ